

ИСТОРИЈА 19. И 20. ВЕКА У НОВИМ УЏБЕНИЦИМА ОСНОВНИХ И СРЕДЊИХ ШКОЛА

Сажетак: У раду се анализирају уџбеници историје основних и средњих школа у Србији, њихов садржај, однос између опште и националне историје и техничка опремљеност. На основу Закона о уџбеницима из 2009. године укинут је монопол једне издавачке куће на штампање уџбеника. То је отворило могућност већег избора уџбеника али и различитог третирања истих историјских догађаја зависно од аутора уџбеника.

Кључне речи: историја, ревизија историје, уџбеници, Први балкански рат, Први светски рат

Усвајањем Закона о уџбеницима и другим наставним средствима у Скупштини Србије 31. августа 2009. године званично је прекинут вишедеценијски монопол који је за писање, штампање и дистрибуцију свих уџбеника за основне и средње школе имао једини државни издавач Завод за уџбенике и наставна средства из Београда. Члан 5 новог Закона јасно је прецизирао да су потпуно изједначени јавни и приватни издавачи, а чланом 6 регулисано осетљиво питање лиценци, односно дозвола за издавање уџбеника. Овим чланом је предвиђено да лиценцу за издавање свих уџбеника, према томе и оних за историју може да добије издавач регистрован за обављање издавачке делатности ако има издавачки план уџбеника за предмет у основном образовању и васпитању, односно за предмет или стручну област у средњем образовању и васпитању, као и седиште у Републици Србији. Важну новину овог Закона представља и одредба о давању лиценце. Према члану 6 Закона лиценцу за штампање уџбеника издаје Министарство просвете.¹

У вези са писањем и штампањем уџбеника веома је важна још једна одредба новог Закона, која се тиче процене о потреби за штампањем нових уџбеника. Тако се на пример у члану 9 Закона истиче да Национални просветни савет на предлог Завода за унапређивање образовања и васпитања утврђује постојање потребе за новим уџбеницима и доноси план уџбеника.² Иначе, захтев за одобрење нових уџбеника издавач подноси Министарству просвете до

¹ Члан 5–6, Закон о уџбеницима и другим наставним средствима, „Службени гласник РС“, бр. 72–09.

² Члан 9, Закон о уџбеницима и другим наставним средствима, „Службени гласник РС“, бр. 72–09.

првог октобра школске године која претходи школској години у којој ће се уџбеник одобрити.³ Министарство затим доставља Заводу за унапређивање образовања и васпитања рукопис уџбеника издавача, а Завод утврђује стручну оцену квалитета рукописа и након тога ту оцену доставља Националном просветном савету који га потврђује или одбија. Тек након његове потврде коначно одобрење уџбеника врши министар просвете. Иначе, све ове врло прецизне одредбе око подношења рукописа уџбеника, оцене њиховог квалитета и коначног одобрења пре одласка у штампу регулисане су члановима 9, 15, 16, и 20 Закона о уџбеницима. Према томе нови Закон је отворио могућност да велики број приватних издавача, ако испуне све законске и формалне услове, штампају уџбенике за ученике основних и средњих школа.

Што се тиче издавача уџбеника историје за седми разред основне школе у којима се обрађује општа и национална историја деветнаестог века, до сада су тржишту, то јест школама своје верзије уџбеника понудиле следеће издавачке куће: Завод за уџбенике и наставна средства, као јавно односно државно предузеће, али и Бигз-школство, Фреска и Клет, као приватни издавачи. Исте издавачке куће су објавиле и уџбенике историје за осме разреде основних школа у којима се изучава општа и национална историја друге половине деветнаестог века и цео двадесети век. Средњошколске уџбенике историје деветнаестог и двадесетог века и то за ученике трогодишњих стручних школа, средњих стручних и уметничких школа, гимназија природно-математичког и опште друштвеног смера до сада је штампао једино Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, мада се у фази издавања лиценце налази још неколико приватних издавача.

У вези са уџбеницима историје и њихових издавача може се уочити неколико битних карактеристика. Прво, изједначавањем права између државних, то јест јавних и приватних издавача појавиле су се на десетине уџбеника историје за ученике основних и средњих школа. Аутори уџбеника су углавном професори Универзитета, односно професори Опште и Националне историје новог века и савременог доба Филозофског факултета у Београду и Новом Саду. Један број уџбеника су писали научни саветници из Института за савремену историју из Београда, док су мали број уџбеника и то пре свега уџбеника за основне школе писали професори историје у основним и средњим школама. У погледу рецензената уџбеника углавном су то такође професори историје са Филозофског факултета у Београду и Новом Саду, научни сарадници и саветници Историјског института и Института за савремену историју из Београда и професори историје у основним и средњим школама из неколико већих градова у Србији.

У погледу структуре уџбеника они се углавном састоје од пет до шестнаест поглавља, мада највећи број уџбеника садржи десет поглавља. Поглавља су подељена на наставне јединице и њихов број такође варира од двадесет

³ Члан 15, Закон о уџбеницима и другим наставним средствима, „Службени гласник РС“, бр. 72–09.

девет до чак шездесет у уџбенику историје за трећи разред гимназије општер и друштвено-језичког смера чији је аутор проф. др Радош Љушић, а издавач Завод за уџбенике и наставна средстава из Београда. Уџбеници историје за ученике историје у основним и средњим школама који обрађују општу историју деветнаестог и двадесетог века углавном започињу са Бечким конгресом, а завршавају се са формирањем Европске уније односно Уговором из Мاستрихта 1992. године, док период деветнаестог и двадесетог века који покрива националну историју отпочиње са избијањем Првог српског устанка, а завршава се или са убиством премијера Зорана Ђинђића 2003. године или црногорским референдумом односно проглашавањем независности Црне Горе 2006. године.

У квантитативном смислу успостављен је баланс између поглавља тако што половина обухвата кључне догађаје из опште историје, а половина се бави обрадом историјских догађаја који су обележили историју српског народа у деветнаестом и двадесетом веку. Међутим, у квалитативном смислу велики број уџбеника акценат ставља на догађаје из опште историје, што представља својеврсни парадокс. Опет изузетак чини споменути гимназијски уџбеник професора Љушића који је направио добру равнотежу између чињеница из опште историје и историје Срба у новом веку. Присутно је фаворизовање догађаја из опште историје, а запостављање или чак прећуткивање догађаја који су одредиле неке основне токове националне историје српског народа. Свакако да је неопходно важно и незаобилазно изучавање чињеница које су обележиле историју Европе у модерном добу, али то никако не сме да значи потискивање битних тема националне историје. Тако на пример врло мало се пише о неким кључним моментима из српске историје као што су националноослободилачки ратови српског народа (Први и Други српски устанак) у првој половини XIX века, борба за стицање независности на Берлинском конгресу, или ратови за ослобођење од турске власти почетком XX века, прецизније Први и Други балкански рат. Такође су минимизирани неки кључни догађаји и битке из Првог или Другог светског рата.

Према томе кључно питање које се намеће приликом анализе домаћих уџбеника историје који обрађују деветнаести и двадесет век јесте како су представљени неки чворни моменти из опште и националне историје. Почетак националноослободилачке борбе српског народа, оличене у Првом и Другом српском устанку односно српској револуцији, на чему у својим уџбеницима историје инсистира професор Љушић различито је третиран. Веома штуро, готово информативно и телеграфски ова два изузетно важна догађаја модерне српске историје представљена су у уџбеницима историје за седми разред основних школа чији су аутори Бранка Бечановић и Горан Дујковић.⁴ Много озбиљније и детаљније устанке је представио Душан Батаковић у уџ-

⁴ Б. Бечановић, Историја за седми разред основне школе, радни уџбеник, 109–125; Г. Дујковић, Мозаик прошлости. Уџбеник историје за седми разред основне школе, 76–77; Д. Батаковић, Историја за седми разред основне школе, Београд 2009–2010, 121–127.

бенику историје за седми разред основне школе у издању Завода за уџбенике и наставна средства. Ипак, најцеловитије, и најбоље је српску револуцију представио професор Љушић у уџбеницима за седми разред основне школе и трећи разред гимназије општег и друштвено-језичког смера.⁵

Када је реч о временском одређењу српске револуције и овде се осећа раскорак између аутора уџбеника. Као да се вишедеценијска полемика српских историчара око временског оквира и карактера револуције пренела и на ауторе уџбеника. Тако на пример аутор уџбеника за ученике седмог разреда Горан Дујковић српску револуцију дели на два периода, тзв. Период ратовања од 1804. до 1815. то јест Први и Други српски устанак, и Период преговарања 1815–1835.⁶ У свом уџбенику Душан Батаковић борбу балканских народа за стицање суверености и ослобођење од турске власти назива балканске револуције (временски их омеђава између 1804. и 1878.), при чему је српска национална револуција како је дефинише, прва у низу балканских револуција. За Батаковића је Први српски устанак прва фаза српске револуције, при чему је он из побуне против дахија прерастао у ослободилачки рат за обнову независне државе.⁷ Други српски устанак је био наставак српске револуције.⁸

За професора Љушића српска револуција започиње Првим устанком 1804. године у коме је обновљена средњовековна државност и створена држава Србија.⁹ Српска револуција поред Првог српског устанка протече се и на време Хаџи Проданове буне, Другог српског устанка, а обухвата и прву фазу владавине кнеза Милоша, док за њену завршницу узима укидање феудализма у Србији 1835. године.¹⁰ Револуција је важна јер су у њој Срби протерали Турке, обновили државу, уставно је уредили, укинули феудализам и створили друштво слободних сељака. У својим уџбеницима историје за ученике основних и средњих школа Радош Љушић је најдетаљније представио и најважније битке из Првог и Другог српског устанка, као и настанак и развој државних институција (Скупштина, Правитељствујушчи совјет), али и борбу за стицање аутономије и уставности.¹¹

Једна од тема из националне историје која непрестано изазива велику пажњу како у домаћој и страној историографији, али и у уџбеницима историје је чувено Начертаније, документ из 1844. године који је с једне стране сматран српским, али и југословенским и великосрпским национално-др-

⁵ Р. Љушић, Историја за трећи разред гимназије општег и друштвено-језичког смера, Београд 2007, 194–240.

⁶ Г. Дујковић, Мозаик прошлости, 76–77.

⁷ Д. Батаковић, Историја за седми разред основне школе, 121–129.

⁸ Исто, 135.

⁹ Р. Љушић, Историја за седми разред основне школе са историјском читанком и радном свеском, Београд 2010, 143.

¹⁰ Исто, 143.

¹¹ Исто, 148–151; Исто, Историја за трећи разред гимназије општег и друштвено-језичког смера, 194–223.

жавним програмом. Аутори домаћих уџбеника углавном посвећују врло мало пажње овом контроверзном документу, и скоро да се не изјашњавају о његовом карактеру и последицама које је његово стварање и објављивање имало по будућност јужнословенских народа и балканских држава у деветнаестом и двадесетом веку. Тако на пример Бранка Бечановић у свом уџбенику Начертанију посвећује тек један пасус и назива га програмом националне политике Кнежевине Србије.¹² Душан Батаковић у уџбенику напомиње да је Начертаније било основно полазиште спољне политике Србије и да није био оригинални спис већ је настао као плод сарадње са пољском емиграцијом.¹³ Опет једино професор Радош Љушић детаљно представља његов настанак, садржај и карактер у уџбенику за седми разред основних школа, експлицитно напомињући да је то програм српске државне и националне политике.¹⁴

Берлински конгрес као један од кључних догађаја из опште али и националне историје различито је третиран у уџбеницима. И док је у уџбеницима за основне школе овом догађају дат недопустиво мали простор, дотле је у књизи професора Љушића он анализиран целовито и детаљно. Међутим, у једном броју уџбеника аутори су подлегли чињеничној непрецизности, јер пишу да је Србија на Берлинском конгресу стекла независност, а познато је да је њој независност призната уговором у Сан Стефану, а у Берлину је независност потврђена.¹⁵

Приликом анализирања догађаја из балканских ратова присутно је недопустиво сажимање и симплификовање, тако да их неки аутори посебно они који су писали о овим дешавањима за ученике основних школа свде на неколико реченица, евентуално неколико пасуса. Нешто више простора балкански ратови су заузели у гимназијским и средњошколским уџбеницима. Ипак, и овде се може уочити да један број аутора користи непримерену терминологију. Када говоре о ослобођењу Косова и Метохије, Македоније и Старе Србије у Првом балканском рату користе синтагму „освојене територије“.¹⁶

Славне битке које је српска војска водила у Првом светском рату такође су недопустиво мало добиле простора посебно у уџбеницима за основне школе. Нешто је боља ситуација са средњошколским уџбеницима, док су скоро сви аутори веома објективно објаснили идеју југословенства, стварање Краљевине СХС и политички и парламентарни живот прве југословенске државе.¹⁷ Занимљива је оцена професора Љушића која одудара од доскоро

¹² Б. Бечановић, Историја за седми разред основне школе, 128.

¹³ Д. Батаковић, Историја за седми разред основне школе, 143–144.

¹⁴ Р. Љушић, Историја за седми разред основне школе, 248–249.

¹⁵ Ђ. Ђурић, М. Павловић, Историја за осми разред основне школе, Београд 2010, 22; Исти, Историја за трећи разред гимназије природно-математичког смера и четврти разред гимназије општег и друштвено-језичког смера, Београд 2010, 33.

¹⁶ Р. Љушић, Љ. Димић, Историја за осми разред основне школе са читанком и свеском, Београд 2011, 70.

¹⁷ З. Павловић, Ј. Боснић, Уџбеник историје за осми разред основне школе, Београд 2010, 66–67; Р. Љушић, Љ. Димић, Историја за осми разред основне школе, 84.

увреженог мишљења да је југословенска идеја и држава била спасоносно решење за српски народ. За њега је одлука Србије да постане пијемонт југословенства био исхитрен и недовољно осмишљен покрет, фаталан мит о југословенској држави и превелик захват за Србију и српски народ.¹⁸

Доста контроверзи у домаћој историографији је донедавно изазивала и оцена карактера владавине краља Александра Карађорђевића, а посебно период од 1929. до атентата у Марсељу и насилне смрти. Социјалистичка историографија га је представљала у најцрњим бојама, а шестојануарски чин дефинисала као монархо-фашистичку диктатуру. Након 1990. појавили су се историчари који су отишли у другу крајност и бившег југословенског монарха осликали у најпозитивнијем светлу, а период диктатуре називали чином личне владавине. Сматрамо да је у најновијим уџбеницима историје југословенски краљ и његова последња фаза владавине уравнотежено представљена и оцењена као лични режим-власт и владавина диктатуре. Ове термине користе скоро сви аутори (Зоран Павловић, Боснић, Вајагић, Стошић, Ђурић, Момчило Павловић, Бецић).¹⁹

Добро је познато да је од пада Берлинског зида и распада СССР у српској историографији присутан тренд својеврсне катарзе. Очигледне историјске чињенице се због духовног прочишћења одређених историчара проглашавају фалсификатима и обратно. Сличне тенденције су присутне и приликом писања и штампања нових уџбеника историје. Веома је присутан и тренд симплификовања и сажимања историјских чињеница. Најочитији пример покушаја ревизије историје представљају догађаји из Другог светског рата односно период антифашистичке и народоослободилачке борбе. Ниподаштавање антифашизма у Србији током Другог светског рата и покушај да се изједначе антифашисти партизани и четници и домаћи квинслинзи и колаборационисти фашиста је такође тренд писаца уџбеника историје.

Сви аутори нових уџбеника пишу о два антифашистичка покрета отпора на просторима окупиране југословенске државе, четничком и партизанском који су имали различите интересе, стратегије, идеологије и националне политике, како и о грађанском рату који започиње у касну јесен 1941, након краткотрајног периода сарадње та два покрета.²⁰ Партизанском покрету дају

¹⁸ Р. Љушић Љ. Димић, Историја за осми разред основне школе, 85.

¹⁹ З. Павловић, Ј. Боснић, Уџбеник историје за осми разред, 90; П. Вајагић, Н. Стошић, Историја за ученике осмог разреда, Београд 2010, 141; Ђ. Ђурић, М. Павловић, Историја за осми разред основне школе, 108; Исти, Историја за трећи разред гимназије природно-математичког смера и четврти разред гимназије општег и друштвено-језичког смера, 145; И. Бецић, Историја за други разред средњих стручних и уметничких школа, Београд 2006, 95.

²⁰ З. Павловић, Ј. Боснић, Уџбеник историје за осми разред, 115; П. Вајагић, Н. Стошић, Историја за ученике осмог разреда, 147–149; Р. Љушић, Љ. Димић, Историја за осми разред основне школе, 173; Ђ. Ђурић, М. Павловић, Историја за осми разред основне школе, 143; Исти, Историја за трећи разред гимназије природно-математичког смера и четврти разред гимназије општег и друштвено-језичког смера, 191–195; И. Бецић, Историја за други разред средњих стручних школа, 121.

снажну идеолошку конотацију, док четнике приказују као војно слабо организоване и лоше дисциплиноване војне јединице чија је основна тактика била неулазак у војну конфронтацију са Немцима, односно чекање погодног тренутка за обрачун са фашизмом. Извесну дозу критичности према четничком покрету изнео је професор Љубодраг Димић у уџбенику историје за осми разред основних школа, констатујући да је четнички покрет Драже Михаиловића био пун противречности. По њему та контрадикторност се огледала на релацији патриотизам–колаборација, заштита српског народа–злочини и одмазде над Србима, антифашизам–контакти са окупаторима.²¹

Аутори уџбеника само делимично помињу активне сараднике окупатора, међу које сврставају Димитрија Љотића и четнике Косте Пећанца, док генерала Милана Недића оцењују као опречну личност јер је с једне стране био активни колаборациониста а с друге стране спасао је преко пола милиона српских избеглица из тзв. Независне државе Хрватске.²² Једино Предраг Вајагић и Ненад Стошић у свом уџбенику за осми разред основних школа за отворене квислинге поред Љотића и Пећанца наводе и Милана Недића.²³

У вези са догађајима од 27. марта 1941. године аутори уџбеника износе донекле различите ставове. Један број њих сматра да је велики или пресудни удео у организовању војног удара имала британска обавештајна служба.²⁴ У свом уџбенику историје за други разред средњих стручних и уметничких школа, аутор Иван Бецић наводи да је учешће у организовању пуча поред британске имала и совјетска обавештајна служба.²⁵ Занимљиво је да су демонстрације од 27. марта изгубиле идеолошко обележје што је био тренд у историографији СФРЈ, која их је објашњавала као бриљантно организован чин југословенских комуниста. Аутори нових уџбеника овај догађај оцењују као патриотско дело спонтано окупљених грађана и антифашиста. Професор Димић протесте квалификује као масовне, слободарске, то јест чин свих антифашистичких снага, при чему су у њима активно учествовали и комунисти који су показали своју снагу, организацију, патриотизам и утицај у народу.²⁶ Што се тиче комуниста и њиховог доприноса демонстрацијама један број аутора наводи да су у извођењу демонстрација учествовали и комунисти, док их неки аутори уопште и не помињу.²⁷

²¹ Р. Љушић, Љ. Димић, Историја за осми разред основне школе, 181.

²² И. Бецић, Историја за други разред средњих стручних школа, 122, Ђ. Ђурић, М. Павловић, Историја за трећи разред гимназије природно-математичког смера и четврти разред гимназије општег и друштвено-језичког смера, 189.

²³ П. Вајагић, Н. Стошић, Историја за ученике осмог разреда, 144–145.

²⁴ З. Павловић, Ј. Боснић, Уџбеник историје за осми разред, 112; Р. Љушић, Љ. Димић, Историја за осми разред основне школе, 175.

²⁵ И. Бецић, Историја за други разред средњих стручних школа, 114.

²⁶ Р. Љушић, Љ. Димић, Историја за осми разред основне школе, 153, 175.

²⁷ З. Павловић, Ј. Боснић, Уџбеник историје за осми разред, 112; П. Вајагић, Н. Стошић, Историја за ученике осмог разреда, 142,

И док је део домаћих историчара подлегао присутном тренду фалсификовања историје у име вештачког помирења југословенских народа, реч је о покушају минимизирања жртава логора Јасеновац, то јест прећуткивања чињенице да се тамо радило о геноциду, домаћи писци уџбеника овој осетљивој проблематици приступају пажљиво у погледу броја жртава, истичући да је до сада поименично евидентирано седамдесет три хиљаде жртава. Што се тиче процене о броју побијених Срба, Јевреја, Цигана и Хрвата антифашиста, истичу да се оне крећу од шездесет до седамдесет хиљада колико тврди хрватска историографија, до неколико стотина хиљада (немачки генерал Нојбахер тврди четиристо до седамсто хиљада, а југословенска комисија за испитивање злочина наводи шесто хиљада), или чак милион убијених како тврде поједини српски историчари.²⁸ Ипак, сви аутори су јединствени у оцени да је логор Јасеновац био логор смрти, а тзв. НДХ геноцидна творевина чији је један од основних циљева био истребљење српског народа.²⁹

Последњи догађаји у вези са разбијањем СФРЈ и грађанским ратом су углавном објективно представљени, мада сви аутори користе термин распад Југославије. Уочава се да нико од њих не узима у обзир спољни фактор који је утицао на разбијање друге југословенске државе почетком деведесетих година двадесетог века. Углавном је прецизно представљена хронологија догађаја у вези са грађанским ратом у Хрватској и Босни и Херцеговини, али ни један уџбеник не спомиње улогу Европске заједнице и уније у разрешавању југословенске кризе као ни читав низ међународних конференција на којима се одлучивало о судбини Југославије (Хашка, Лондонска).

Коначно, у свим уџбеницима је добро објашњена позадина НАТО агресије на СРЈ, то јест указано је на деструктивну улогу тзв. ОВК као изразито терористичке организације чији је циљ био одвајање Косова и Метохије од Србије. Изнете су бројке о броју погинулих грађана и војника у НАТО агресији, набројени највећи злочини НАТО авијације, и изнете процене о материјалној штети (неколико десетина до чак стотину милијарди долара).³⁰ Коначно, у последње време покреће се пројекат писања и штампања заједничких уџбеника историје из којих би требало да уче заједничку историју Балкана и Ју-

²⁸ З. Павловић, Ј. Боснић, Уџбеник историје за осми разред, 122; П. Вајагић, Н. Стошић, Историја за ученике осмог разреда, 158; Р. Љушић, Љ. Димић, Историја за осми разред основне школе, 178–179; Ћ. Ђурић, М. Павловић, Историја за осми разред основне школе, 153; Исти, Историја за трећи разред гимназије природно-математичког смера и четврти разред гимназије општег и друштвено-језичког смера, 205; И. Бецић, Историја за други разред средњих стручних школа, 118–119.

²⁹ З. Павловић, Ј. Боснић, Уџбеник историје за осми разред, 114; П. Вајагић, Н. Стошић, Историја за ученике осмог разреда, 145.

³⁰ З. Павловић, Ј. Боснић, Уџбеник историје за осми разред, 146; П. Вајагић, Н. Стошић, Историја за ученике осмог разреда, 199–200; Р. Љушић, Љ. Димић, Историја за осми разред основне школе, 240; Ћ. Ђурић, М. Павловић, Историја за осми разред основне школе, 186–187; Исти, Историја за трећи разред гимназије природно-математичког смера и четврти разред гимназије општег и друштвено-језичког смера, 251; И. Бецић, Историја за други разред средњих стручних школа, 166.

гославије ученици са простора бивше Југославије, а која је тако моделирана да пропагира један идеолошки концепт, који акценат ставља на мултикултуралност и суживот, а све у сврху помирења и потирања националне прошлости због будућности и свеопштег напретка. У њима се такође покушава да наметне потпуно преправљен историјат дешавања у ратовима од 1991. до 1995. године. Циљ је да се у новим уџбеницима учи како је тада српски народ извршио агресију и геноцид над Хрватима и муслиманима, мада чак и представници Хашког трибунала јавно истичу да за тадашњи рат нема колективне кривице већ је она искључиво индивидуалне природе.

Једна од одлика нових уџбеника је и покушај идеологизације догађаја из најновије политичке прошлости Србије. Ради се о кваликовању режима Слободана Милошевића, бившег председника Србије и СРЈ. Прихватајући дневно политичке аргументе и речник неки од аутора нису одолели стереотипима актуелне политике, и тако пишу да је Слободан Милошевић говором у Косову Пољу отворио српско питање али да није разумео да је српско питање демократско питање.³¹ Такође, у биланс његове владавине убрајају државу безакоња, разорене институције, одсуство пуне демократије и политичке толеранције, репресију и хапшење политичких противника, криминализовано друштво.³²

Сви нови уџбеници историје су у дидактичком и техничком смислу одлично опремљени и дизајнирани. Поред основног текста, биографија најзначајнијих страних и домаћих историјских личности, речника мање познатих појмова, сваки од њих поседује историјске карте у боји, историјске изворе то јест читанку, бројне фотографије, репродукције уметничких слика, табеле, графиконе. Један број уџбеника на крају доноси списак извора и литературе.

На крају из свега изложеног може се извести неколико закључака. У Републици Србији је учињен велики корак доношењем Закона о уџбеницима и другим наставним средствима, чиме је коначно регулисана ова веома осетљива материја која задире како у национално државне интересе земље тако и у веома осетљиву сферу образовања и васпитања. Нови закон је омогућио да се на тржишту уџбеника појави велики број издавача, чиме је прекинут вишедеценијски монопол једне државне издавачке куће. То је омогућило постојање разноврсних уџбеника, али и довело до неких мање пожељних појава. Те мањкавости присутне су између осталог у самом чину писања уџбеника, а огледају се у честој симплификацији историјских догађаја уз давање идеолошких и дневно политичких квалификација, без довољног уважавања неопходности постојања одређене историјске односно временске дистанце од догађаја. То се посебно односи на догађаје из врло блиске прошлости. Та-

³¹ Р. Љушић, Љ. Димић, Историја за осми разред основне школе, 237.

³² Р. Љушић, Љ. Димић, Историја за осми разред основне школе, 241; Ђ. Ђурић, М. Павловић, Историја за осми разред основне школе, 184; Исти, Историја за трећи разред гимназије природно-математичког смера и четврти разред гимназије општег и друштвено-језичког смера, 249.

кође, уочава се недопустиво сажимање временских оквира догађаја који се интерпретирају. Присутно је фаворизовање чињеница из опште историје на уштрб историјских чињеница из националне историје. Занимљиво је и да су аутори уџбеника историје углавном професори са катедри за историју Филозофског факултета у Београду и Новом Саду, а у нешто мањој мери сарадници историјских института из Београда, док најмањи број аутора чине професори историје из основних и средњих школа.

С друге стране нови уџбеници историје су у дидактичком и техничком смислу далеко савременији и приступачнији ученицима него што је то био случај са онима који су објављивани пре десетак или више година. Сви нови и одобрени уџбеници историје поседују прегршт фотографија, графикона, табела, историјских карата, као и речник мање познатих појмова, што све доприноси већој заинтересованости ученика за савладавање историјске материје. Такође, уочљива је превага слика, карата и графикона над текстуалним делом уџбеника, посебно у уџбеницима историје за основне школе.

Aleksandar Rastović

HISTORY 19th AND 20th CENTURY IN THE NEW TEXTBOOKS OF ELEMENTARY AND SECONDARY SCHOOLS

Summary: This paper analysing textbooks of the history in the elementary and secondary schools in Serbia, their context, connections between general and national history, and technical equipment. By the new Law of Textbooks from 2009, monopoly of the only publishing house was quit. It gave large opportunities to choose different textbooks but at the same time created different interpretations of the same historical events in depend of the authors of textbooks.

Key words: History, Revision of the History, textbooks, The First Balkan War, The World War First